

## КОМПЛЕКСНА ПАМ'ЯТКА ПОБЛИЗУ с. ВІЛЬНЕ

*У статті подано результати розвідок у басейні Малого Кальчика в 1997—1998 рр.*

Протягом двох років на правій притоці р. Кальміус — р. Малий Кальчик — проводили систематичні розвідки: у 1997 р. — О.В. Курбан; у 1998 р. — О.В. Курбан і Л.І. Кучугура. Обстежено береги двох приток р. Малого Кальчика від витоків до їх злиття в єдине русло (рис. 1).

Права притока бере початок з балки Тавлу, за 5 км на південний схід від с. Вільне та на південний захід від залізничної станції Тавла. Саме з балкою Тавлу пов'язані найцікавіші знахідки крем'яних знарядь і кераміки. Знайдені артефакти дають змогу говорити про наявність комплексної пам'ятки, яку, на превеликий жаль, було фактично зруйновано під час розробки кар'єру (тут видобували баластове каміння ще на початку ХХ ст.).

Пункт Вільне 1 (рис. 1, 1) розташований на лівому боці струмка, біля його витоків. Тут знайдено крупні сколи кременю та декілька мікропластинок.

Пункт Вільне 2 (рис. 1, 2) розташований на правому боці струмка, теж біля його витоків, над невеличким ставком, на висоті близько 10 м над його рівнем. Знахідки — скол підправки нуклеуса та первинний відщеп, знайдено на східному боці мису (рис. 2). З півночі та заходу пункт обмежено кар'єром, який займає центр мису.

Пункт Вільне 3 (рис. 1, 3) розташований на західній околиці цього самого мису, на висоті до 15 м над рівнем струмка, на південний захід від кар'єру. У пункті Вільне 3 знайдено: патинізовані лусочки кременю, уламки мікропластин, кінцевий скребок на пластині з ретушованим краєм, уламки пластини з протилежною ретушшю уздовж країв (коричнюватий напівпрозорий кремій); асиметричну високу трапецію з нерегулярною псевдоретушшю вздовж нижнього краю і двома невеличкими сколами вздовж верхнього краю; уламок пластини з двома краями, сформованими крутою дрібною ретушшю; переоформлений наконечник з боковою виїмкою; скребок на відщепі з широким напівкруглим робочим краєм (рис. 2). Комплекс крем'яних виробів можна пов'язати з добою мезоліту. Тут же трапляється амфорна кераміка салтово-маяцької культури (VIII—X ст. н. е.).

На розораному полі на схід від пункту Вільне 1, де, можливо, було порушено насипи кількох курганів, знайдено крем'яний відщеп та уламки пізньобронзової кераміки.

Ліва притока р. Малий Кальчик бере початок за 100 м на північний захід від ст. Полкове, тече балкою та зливається зі струмком із балки Тавру приблизно в 3,5 км нижче по течії. На відстані 1 км від витоків, на правому березі струмка, за 150 м від його русла, на мису, на поверхні розораного поля знайдено маленький відщеп кременю без патини (рис. 2). Цей пункт позначено Полкове 1 (рис. 1, 4). За 300 м від злиття цих струмків на північ, на мису було знайдено невизначений уламок плитчастого кременю з кіркою на обох поверхнях, без вторинної обробки. Цей пункт позначено як Полкове 2 (рис. 1, 5).

У басейні р. Кальміус відомі декілька мезолітичних пам'яток. У верхів'ях річки, у межах м. Донецьк, відомі пункти Моспине<sup>1</sup>, Петрівка<sup>2</sup>, у середній течії, у Тельмановському р-ні, — пункт біля с. Новоселівка<sup>3</sup>, у нижній течії — місцезнаходження Пищевик 1 та Орлівське<sup>4</sup>. На р. Суха Волноваха, притоці р. Кальміус, знайдено пункт Ольгінка<sup>5</sup>. Відомі знахідки мезолітичного часу і в басейні р. Кальчик — правої притоки р. Кальміус. У верхів'ях Кальчика це пункт Листвянка 6 у Запорізькій обл., у середній течії — пункт біля с. Шевченко (Сере-

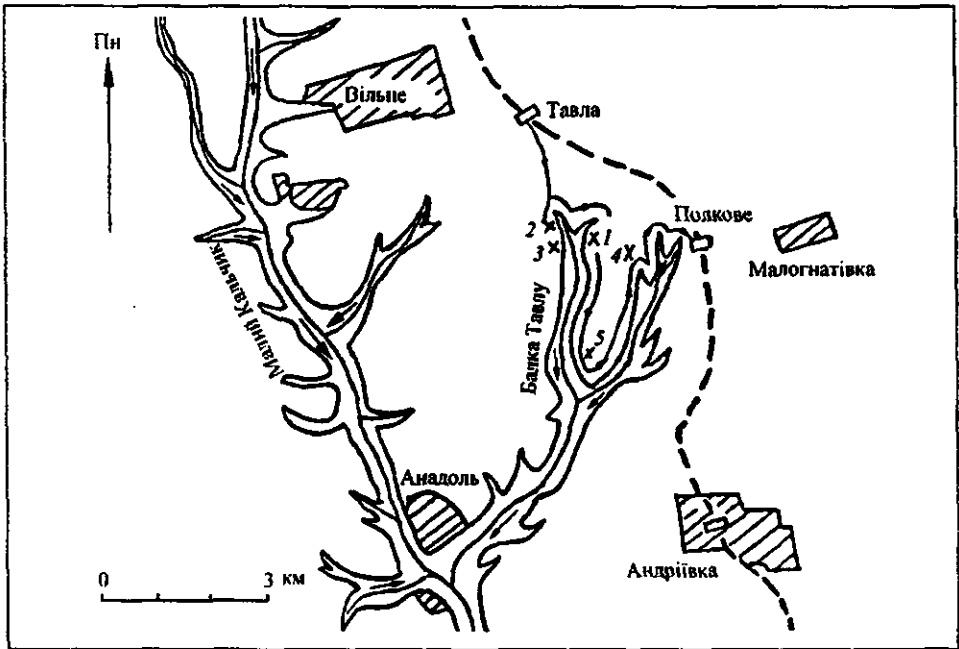


Рис. 1. Карта території розвідок

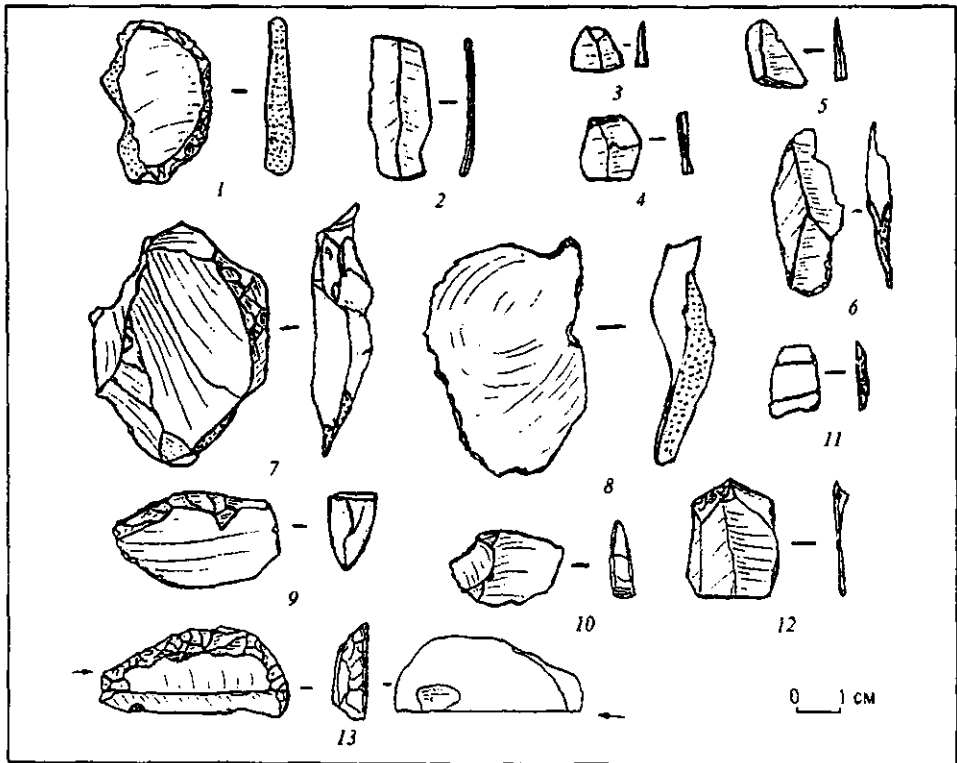


Рис. 2. Крем'яні знаряддя: 1—3, 5, 10—13 — Вільє 3; 7, 8 — Вільє 2; 6 — Полкове 1

динівка)<sup>7</sup>, у нижній течії — пункт Старий Крим біля м. Маріуполь<sup>8</sup>. Частина з цих пам'яток має певну атрибуцію. Так, на основі аналізу інвентарю поселення Моспине окреслено коло пам'яток типу Моспине<sup>9</sup>, яке датоване VII—VI тис. до н. е.<sup>10</sup>, або ранній етап донецької культури<sup>11</sup>, який зараховано до пізнього ме-

золіту<sup>12</sup>. До зимівниківської групи мезолітичних пам'яток належать, за О.Ф. Гореліком, пам'ятки басейну Кальміусу Ольгінка, Пищевик 1, Орлівське<sup>13</sup>. Їх зараховано до мезолітичного етапу існування групи, зокрема Пищевик 1, як і комплекс Зимівники 1—2 — до переходу від пребореалу до атлантичного періоду, хоча останнім часом з'явилася тенденція до зарахування пам'яток до фінального палеоліту<sup>14</sup>.

На жаль, колекція з пункту Вільне 3 ще нечисленна і не дає надійних підстав для чіткого датування. Утім, наявність у колекції трапецій, скребачок на ретушованій пластині та відщепів, що мають загальний мікролітичний вигляд, дає змогу вважати інвентар пункту Вільне 3 подібним до інвентарю пам'яток Моспине.

<sup>1</sup> Привалова О.Я., Привалов А.И. Список памятников археологии Украины. Донецкая область. — Киев, 1988. — С. 43; Телегин Д.Я. Памятники эпохи мезолита на территории Украинской ССР. — Киев, 1985. — С. 97—98.

<sup>2</sup> Телегин Д.Я. Указ. соч. — С. 98.

<sup>3</sup> Привалова О.Я., Привалов А.И. Указ. соч. — С. 92.

<sup>4</sup> Горелик А.Ф. Мезолит Донбасса: Очерк культурно-исторического развития // Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе: Тез. докл. — Донецк, 1989. — С. 11—14.

<sup>5</sup> Привалова О.Я., Привалов А.И. Указ. соч. — С. 61.

<sup>6</sup> Телегин Д.Я. Указ. соч. — С. 81.

<sup>7</sup> Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. № 935—956а, 978—989, розвідка 1930 р. Н.П. Єгорової, Г.Ф. Кравца.

<sup>8</sup> Фонди Маріупольського краєзнавчого музею. № 249, збір 1967 р. В.І. Арабаджі; № 1072а, збір В.І. Арабаджі 1969 р.; № 1409а.

<sup>9</sup> Телегин Д.Я. Мезолітичні пам'яток України (IX—VI тисячоліття до н. е.). — К., 1982. — С. 122—127. — Табл. 16.

<sup>10</sup> Телегин Д.Я. Зазн. праця. — С. 50.

<sup>11</sup> Горелик А.Ф. Мезолит Северо-Восточного Причерноморья (вопросы культурно-хронологического членения) // Материалы каменного века на территории Украины. — Киев, 1984. — С. 7, 13.

<sup>12</sup> Горелик А.Ф. Указ. соч. — С. 5.

<sup>13</sup> Привалова О.Я., Привалов А.И. Указ. соч. — С. 11.

<sup>14</sup> Залізник Л.Л. Фінальний палеоліт Лівобережної України // Археол. альманах. — Донецьк, 1994. — Вип. 3. — С. 235—237.

Одержано 12.09.98

А.В. Курбан, Л.І. Кучугура

#### КОМПЛЕКСНЫЙ ПАМЯТНИК У с. ВОЛЬНОЕ

Статья посвящена итогам разведок, проведенных авторами в бассейне р. Малый Кальчик в 1997, 1998 годах. В научный оборот вводятся материалы пяти пунктов, в основном относящихся к эпохе мезолита. Публикация данных о новых археологических памятниках в этом регионе имеет исключительное научное значение.

А.В. Kurban, L.I. Kuchugura

#### COMPLEX OF SITES NEAR THE VILLAGE OF VOLNOYE

The paper analyzes the results of prospects, held by the authors in the basin of the Maly Kalchik river in 1997, 1998. The stuff of five points, referring mostly to the Mesolithic period, is putted into the scientific circulation. The publication of data of new archaeological sites in this region has an exceptional scientific importance.